

VERNEPLAN FOR VASSDRAG - 10 ÅRS VERNEDE VASSDRAG

KULTURMINNER I
TODØLA - VASSDRAGET
BUSKERUD
AV
EGIL MIKKELSEN

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING, OSLO
1980

...the first of these is the fact that the ...

...the second is the fact that the ...

...the third is the fact that the ...

...the fourth is the fact that the ...

...the fifth is the fact that the ...

...the sixth is the fact that the ...

...the seventh is the fact that the ...

...the eighth is the fact that the ...

...the ninth is the fact that the ...

...the tenth is the fact that the ...

...the eleventh is the fact that the ...

...the twelfth is the fact that the ...

...the thirteenth is the fact that the ...

...the fourteenth is the fact that the ...

...the fifteenth is the fact that the ...

...the sixteenth is the fact that the ...

...the seventeenth is the fact that the ...

...the eighteenth is the fact that the ...

...the nineteenth is the fact that the ...

REGISTRERING AV VERNEVERDIER I DE 10-ÅRS VERNEDE VASSDRAG

Stortinget behandlet i april 1973 verneplan for vassdrag. Ved behandlingen ble vassdragene delt i følgende grupper:

- 1) Varig vernede vassdrag
- 2) Vassdrag med vern foreløpig fram til 1983
- 3) Vassdrag som kan konsesjonsbehandles

For endel vassdrag utsatte Stortinget behandlingen i påvente av nærmere forslag fra Regjeringen. Stortinget tok stilling til disse vassdragene i november 1980 og plasserte dem i forannevnte grupper. For gruppe 2 ble verneperioden forlenget til 1985.

Det er forutsetningen at både verneverdiene og utbyggingsverdiene i vassdragene i gruppe 2 skal utredes nærmere før det tas endelig stilling til vernespørsmålet.

Miljøverndepartementet har påtatt seg ansvaret for å klarlegge følgende verneinteresser.

- Resipientinteressene
- Naturvitenskapelige interesser
- Kulturvitenskapelige interesser
- Viltinteressene
- Fiskeinteressene
- Friluftinteressene

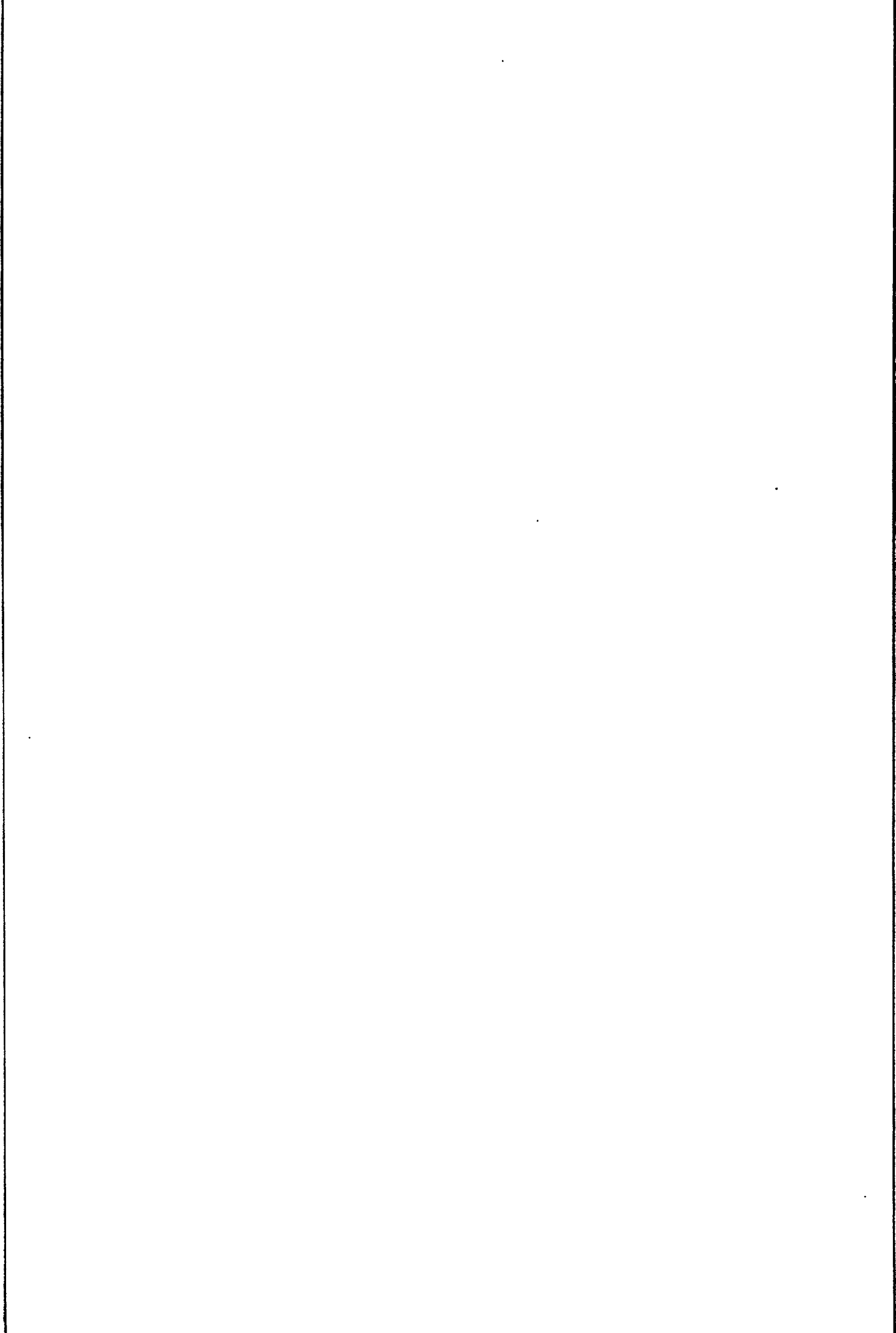
Miljøverndepartementet oppnevnte 30. juni 1978 "Styringsgruppen for vurdering av kulturverdiene i de 10 års vernede vassdrag" til å stå for arbeidet med å klarlegge kulturvitenskapelige interesser. Styringsgruppen består av to representanter fra den arkeologiske interimskommisjon, en representant fra Riksantikvaren og fra Tromsø Museum samt en representant fra Miljøverndepartementet.

Denne rapporten er avgitt til Miljøverndepartementet som et ledd i arbeidet med å klarlegge de kulturvitenskapelige interesser. Rapporten er begrenset til å omfatte registrering av kulturverdier i tilknytning til 10-års vernede vassdrag. Rapporten omfatter ingen vurdering av verneverdiene, og heller ikke av den skade som måtte oppstå ved eventuell kraftutbygging.

En er kjent med at noen kraftselskaper tar sikte på innen 1985 å ha ferdig søknad om utbygging av vassdrag innenfor gruppe 2, i tilfelle av at Stortinget skulle treffe vedtak om konsesjonsbehandling for disse vassdrag.

Denne rapporten tilfredsstiller ikke de krav vassdragslovgivningen stiller til søknader om kraftutbygging. Den kan derfor ikke nyttes som selvstendig grunnlag for vurdering av skader/ulempen ved kraftutbygging.

Miljøverndepartementet
Oslo, 22.12.1980

FORORD.

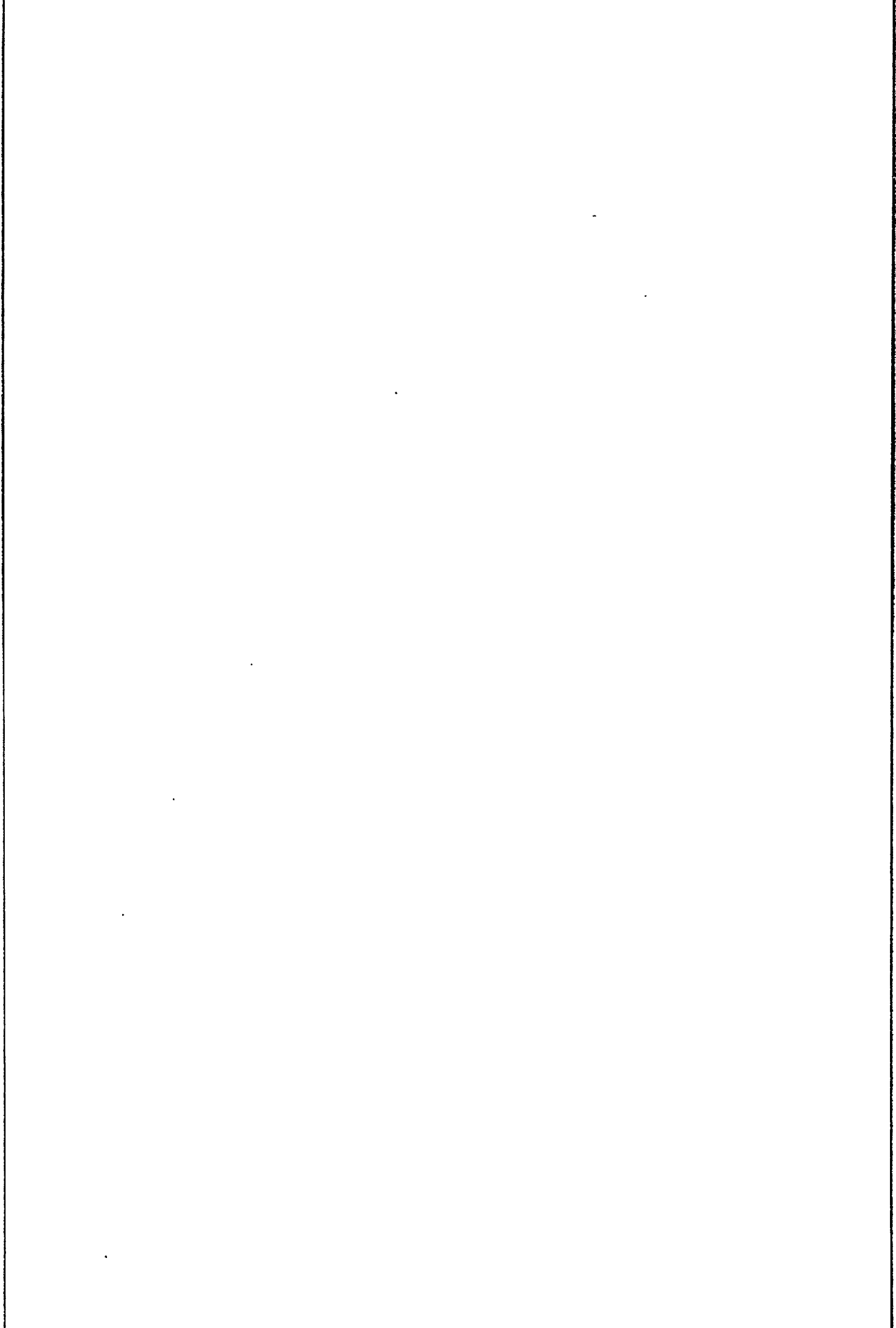
Følgende institusjoner har fått i oppdrag å registrere kulturminner i de 10-års vernede vassdrag: Universitetets Oldsaksamling, Oslo, Arkeologisk Museum i Stavanger, Historisk Museum, Bergen, og Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Trondheim, utreder den arkeologiske delen av verneinteressene i Sør-Norge. Riksantikvaren, Oslo, utreder den etnologiske delen av verneinteressene i det samme området. Tromsø museum har ansvar for både den arkeologiske, den etnologiske og den samisk/etnografiske utredningen i Nord-Norge. Oppdraget omfatter i alt 60 vassdrag.

Undersøkellesområdet omfatter hele vassdragets nedslagsfelt, men det har ofte vært nødvendig å begrense feltarbeidet til visse deler av dette. I prinsippet er alle spor etter menneskelig aktivitet kulturminner. Kulturminnene blir ikke bare vurdert som enkeltobjekter, men også som ledd i det totale kulturlandskapet og som ledd i stedets kulturhistorie. Fordi registreringen er knyttet til Verneplan for vassdrag, er det spesielt viktig å belyse hvilket forhold kulturminner og kulturlandskap har til elver og vann.

Arkeologene har først og fremst ansvar for minnene fra forhistorisk tid og middelalder (tiden før 1537). I noen tilfelle registrerer de også minner fra nyere tid og minner uten sikker datering. Den vanligste typen kulturminner som hører under arkeologenes ansvarsområde, er steinalderboplasser, gravhauger eller -røyser, hus-tufter, fangstanlegg (dyregraver o.a.) og jernutvinningsplasser.

De øvrige faste kulturminnene fra nyere tid registreres av etnologer og samisk-etnografer. Grensen framover i tid er satt til 1. verdenskrig, men ofte er det naturlig også å ta med andre minner. Den vanligste typen kulturminner fra nyere tid er gårdsanlegg og setre, veier og broer, anlegg for rømmerfløting, vassdrevne kverner og sager og minner knyttet til samiske næriner, f. eks. boplasser, fangstanlegg for villrein og offerplasser.

Styringsgruppen som setter opp rammer for de kulturhistoriske undersøkelsene og samordner denne delen av prosjektet, består av:

Førsteantikvar Øivind Lunde (formann)
Riksantikvaren, Oslo

Førstekonservator Arne B. Johansen (vararepr. 1978-79,
medlem fra 1980)
DAIK/Arkeologisk Museum i Stavanger

Konservator Johan A. Kalstad
Tromsø Museum

Professor Sverre Marstrander
DAIK/Universitetets Oldsaksamling, Oslo

Førstekonservator Kristen R. Møllenus (medlem 1978-79)
DAIK/Det Kongelige norske Videnskabers Selskab, Museet,
Trondheim

Konsulent Rolf Selrod
Det Kongelige Miljøverndepartement, Oslo

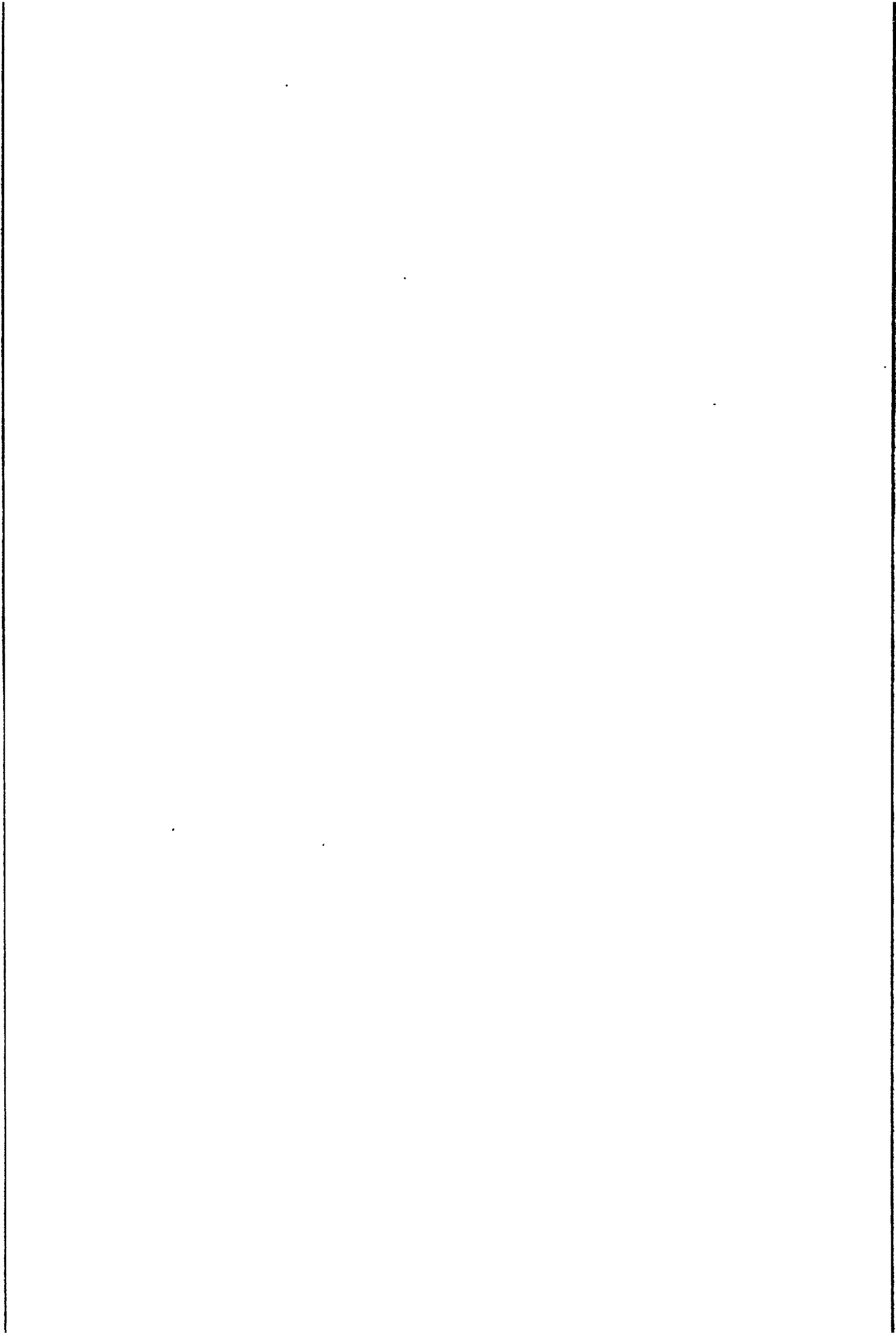
Prosjektleder Egil Mikkelsen (sekretær)
Universitetets Oldsaksamling, Oslo

Konservator Anne-Berit Ø. Borchgrevink (vararepr.)
Riksantikv./Inst. for folkelivsgransking, Univ. i Oslo

Konservator Arthus Fasteland (vararepr. fra 1980)
DAIK/Historisk Museum, Bergen

Vit.ass. Dikka Storm (vararepr.)
Tromsø Museum

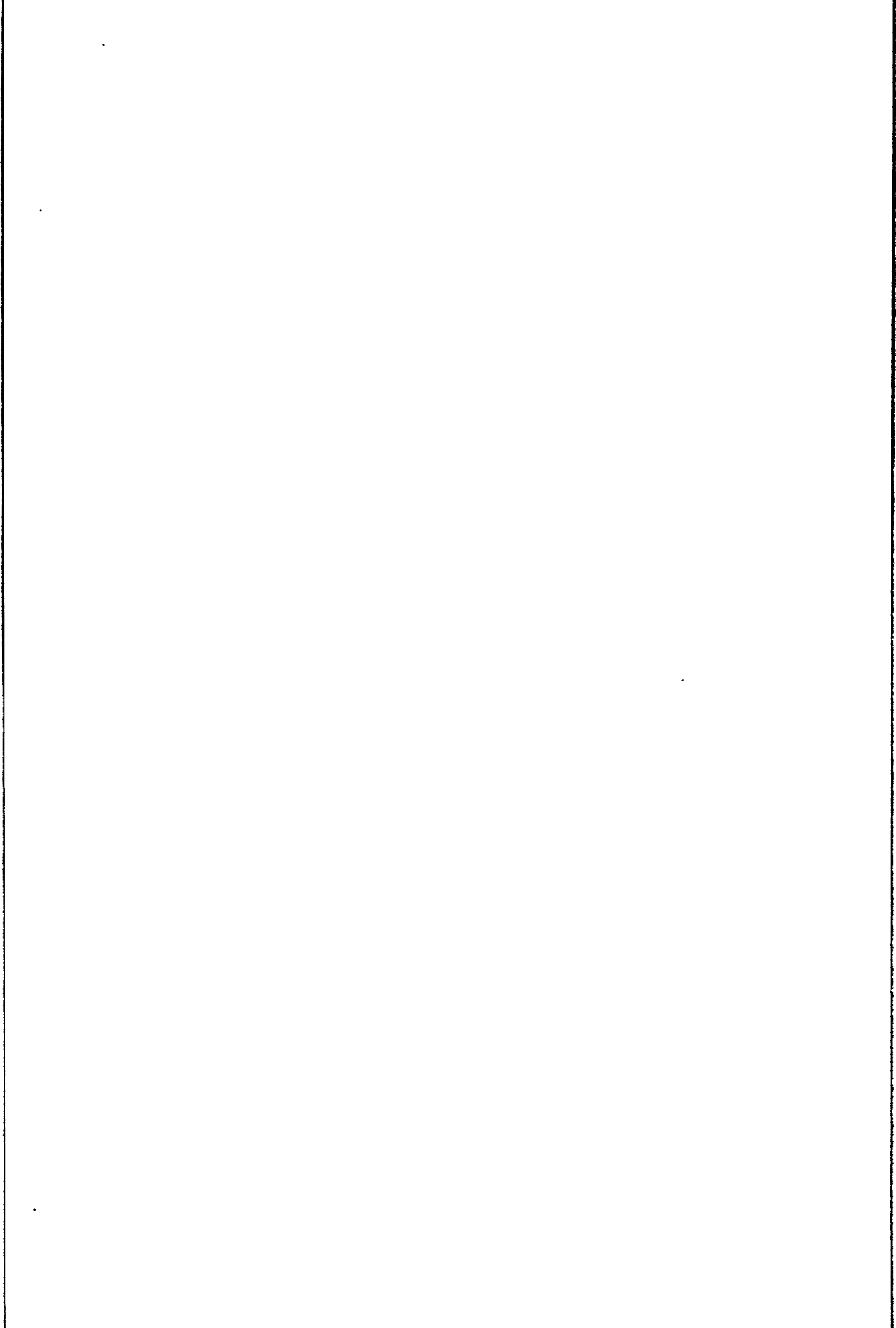

UNDERSØKELSESOMRÅDET

Todølas nedbørfelt omfatter 134 km² og ligger innenfor Nes og Gol kommuner i Buskerud, mellom Hallingdal og Vassfaret. Hovedvassdraget omfatter de to små vannene nordre og søndre Todalsvatnet (496 og 475 m.o.h.) med elva Todøla, som renner ut i Hallingdalselva ved Liodden (ca. 160 m.o.h.). Forøvrig er det få og små vann innenfor nedbørfeltet. Ut i hovedvassdraget, særlig fra NØ og Ø løper en rekke større og mindre elver, den største er Todalselvi som kommer fra Langevatnet (844 m.o.h.). Todøla renner på det meste av strekningen i dype fjellkløfter og i storsteinet leie. Det er store høydeforskjeller innenfor området, men største delen ligger i skogsområder, med skog av varierende typer. Det er enkelte gårdsbruk innenfor nedbørfeltet, en del større gårder ovenfor Liodden og ellers setre i de høyere-liggende deler. Hovedveien gjennom vassdraget er en bomvei fra Nesbyen til Hedalen. Det går to andre veier fra hovedvassdraget og østover i nedbørfeltet. Langs nedre halvdel av Todøla går det også vei. En kraftlinjetrasé går langs hele hovedvassdraget.

REGISTRERINGSMETODER

Det er foretatt topografisk-arkeologiske registreringer i både Nes og Gol i forbindelse med utarbeidelsen av Økonomisk Kartverk, i Nes i 1971 og 1974, i Gol i 1975. Registreringene i Nes omfattet også større deler av Todølas nedbørfelt. 13. august 1980 ble det foretatt en befaring med overfladiske registreringer i vassdraget (2 prøvestikk), samtidig som det ble samlet inn opplysninger hos informanter (2 dagsverk). En kjenner ikke til kulturminner (fornminner) gjennom andre kilder, litteratur, arkiver e.l., innenfor nedbørfeltet. Naturforholdene i vassdraget tyder på at det har vært et lite attraktivt område i forhistorisk tid og middelalder og at det derfor er få eldre kulturspor her. Likevel er det trolig noen flere kulturminner enn det som nå er kjent, muligens fangstgraver for elg. Kartblad: 1616II Gol og 1716III Vassfaret.

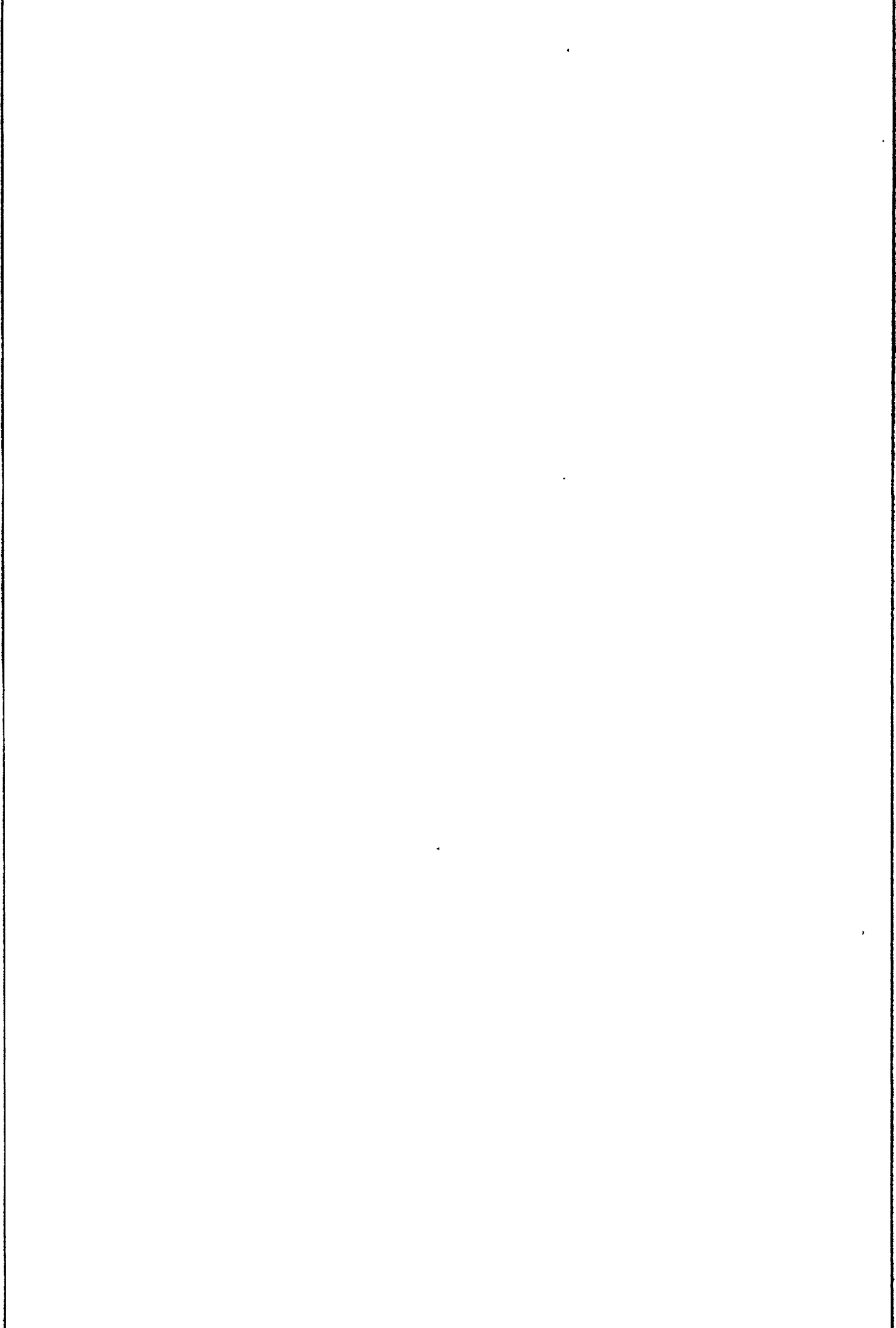

REGISTRERTE KULTURMINNER

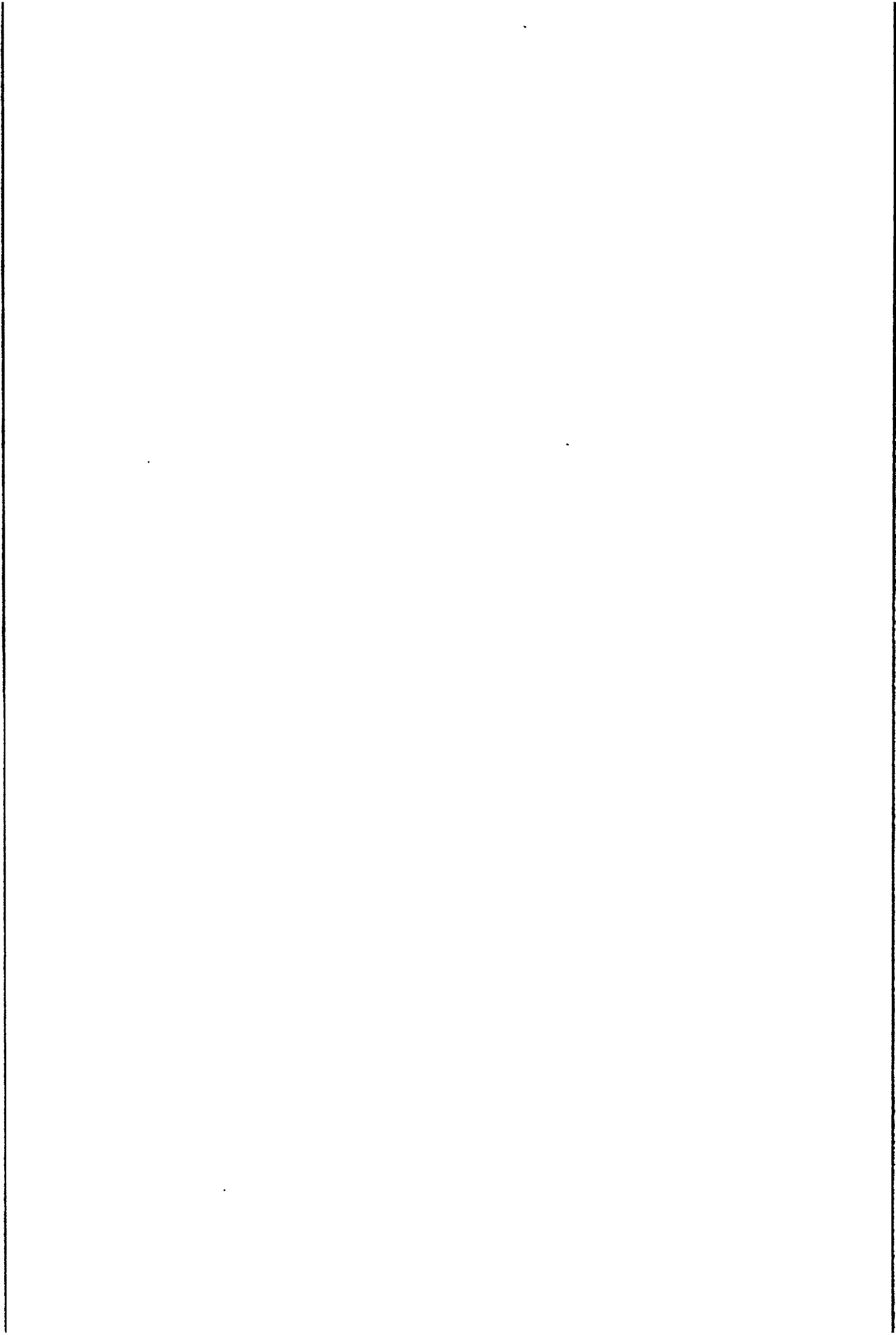
Det er bare kjent 4 kulturminner av arkeologisk art i Todøla: en dyregrav, en "ulvestue", en tjæremile og en flintdolk. De tre først nevnte minnene er trolig fra sen tid, mens flintdolken skrives fra slutten av yngre steinalder eller eldre bronsealder. Jegere som har ferdes mye i området antyder at det kan være flere dyregraver her, men neppe særlig mange.

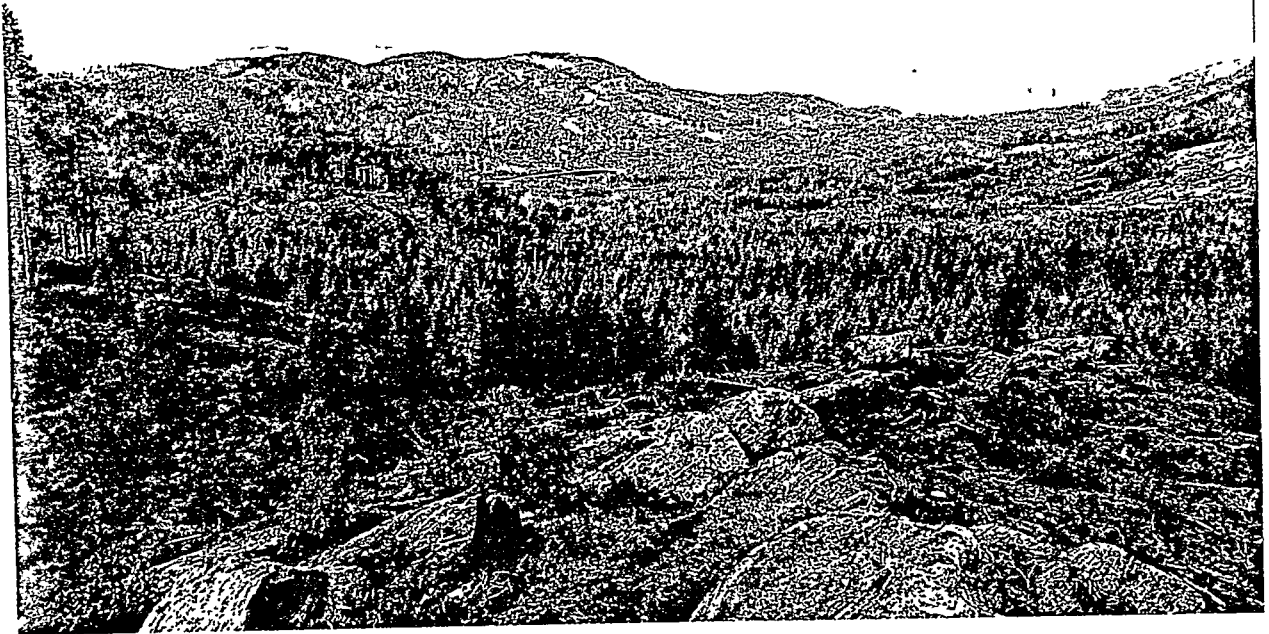
VERNEVERDIER

Kulturminnene av arkeologisk art i Todøla kan ikke sies å representere særlig store kulturhistoriske verneverdier.

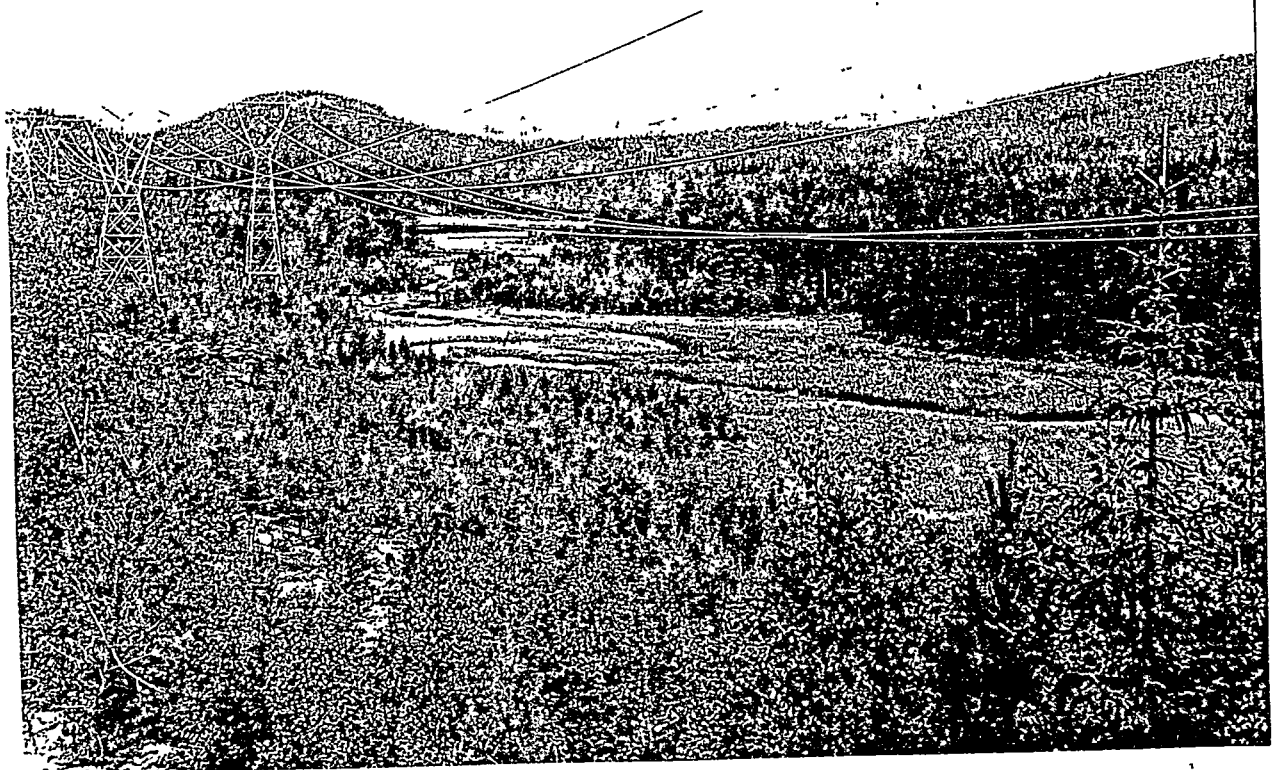

- Reg. nr. 1. Langtjørnnuten 1616II: UTM:06?23?
Dyregrav, på sørsiden av
Langtjørnnuten.
Kilde: Kristoffer Gullingsrud, Nesbyen
(ikke kontrollregistrert).
- Reg. nr. 2. Toengen, (40/23) 1616I. UTM:099152
Tjæremile, ca. 30 m N for
våningshuset, på en forhøyning
i dyrket mark. Mila er bygd opp
av større stein med en mur rundt en
sirkelformet fordypning. Diam. ca.
2 m, største høyde 0,6 m. Nede i
fordypningen er det en jernplate med
hull i midten. Mila har vært i bruk
i sen tid.
Kilde: ØK-registreringene i Nes.
- Reg. nr. 3. Medgjengbrua, Toenskogen (40/5) 1616I. UTM:ca. 114135
"Ulvestue", 28 m N for Med-
gjengbrua = bro over Nybuelvi.
Den er bygd opp av stein og er
ca. 2 m dyp.
Kilde: ØK-registreringene i Nes og
Kristoffer Gullingsrud, Nesbyen
(utpekt stedet på kartet).
- Reg. nr. 4. Li (Sæterbråten/Bentehaugen), 1616I. UTM. 10?09?
(37/4).
Flintdolk, funnet ca. 1920 av
Johannes Bakke under graving
av fundament til gjødselkjeller på
gården (nå ny driftsbygning her).
Flintdolken oppbevares på Hallingdal
Folkemuseum, Nesbyen (nr. 884).

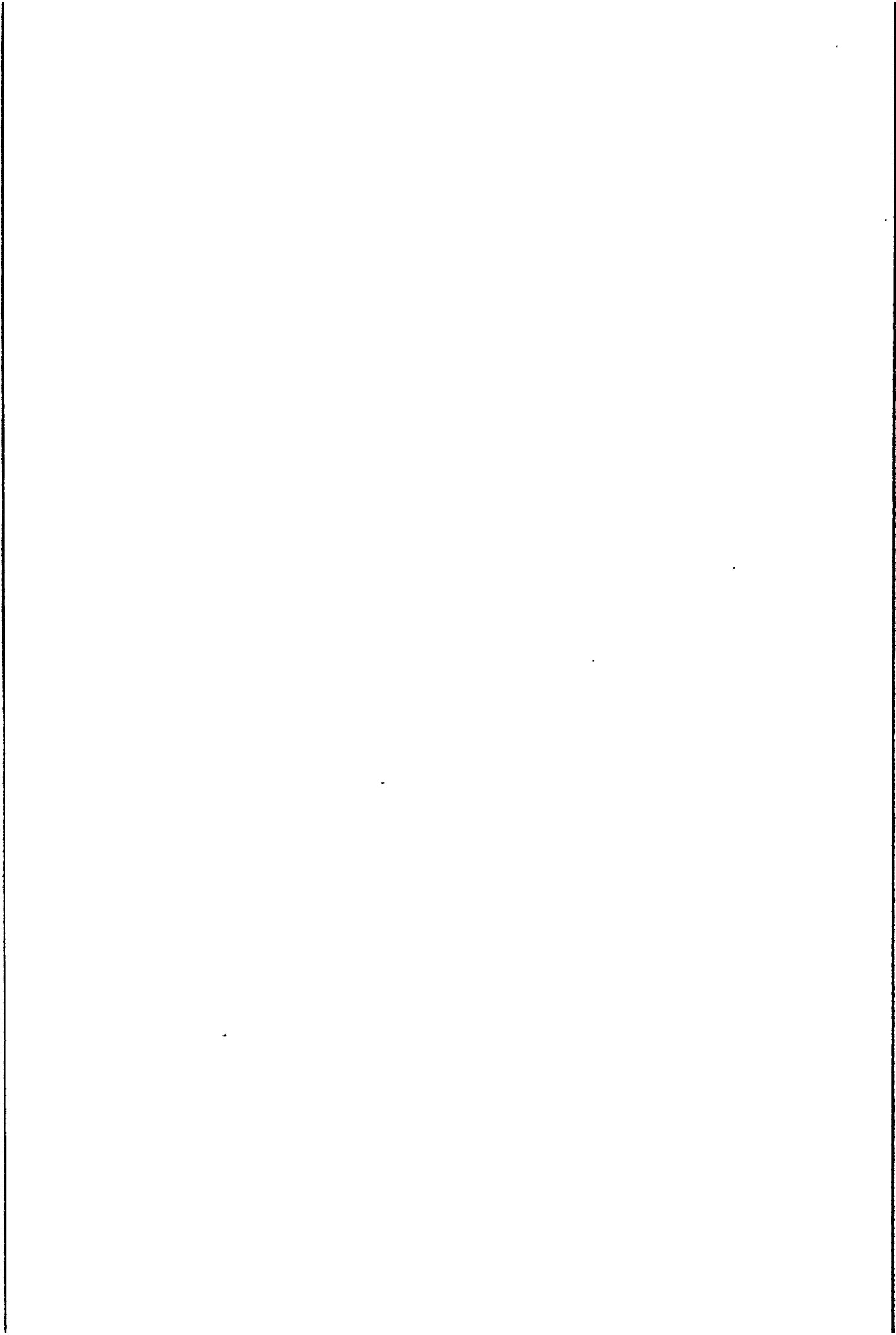

Fig. 1. Utsikt over Todalen. Fra nordøst. Foto: Egil Mikkelsen.

Fig. 2. Todalen sør for søndre Todalsvatnet. Foto: Egil Mikkelsen.

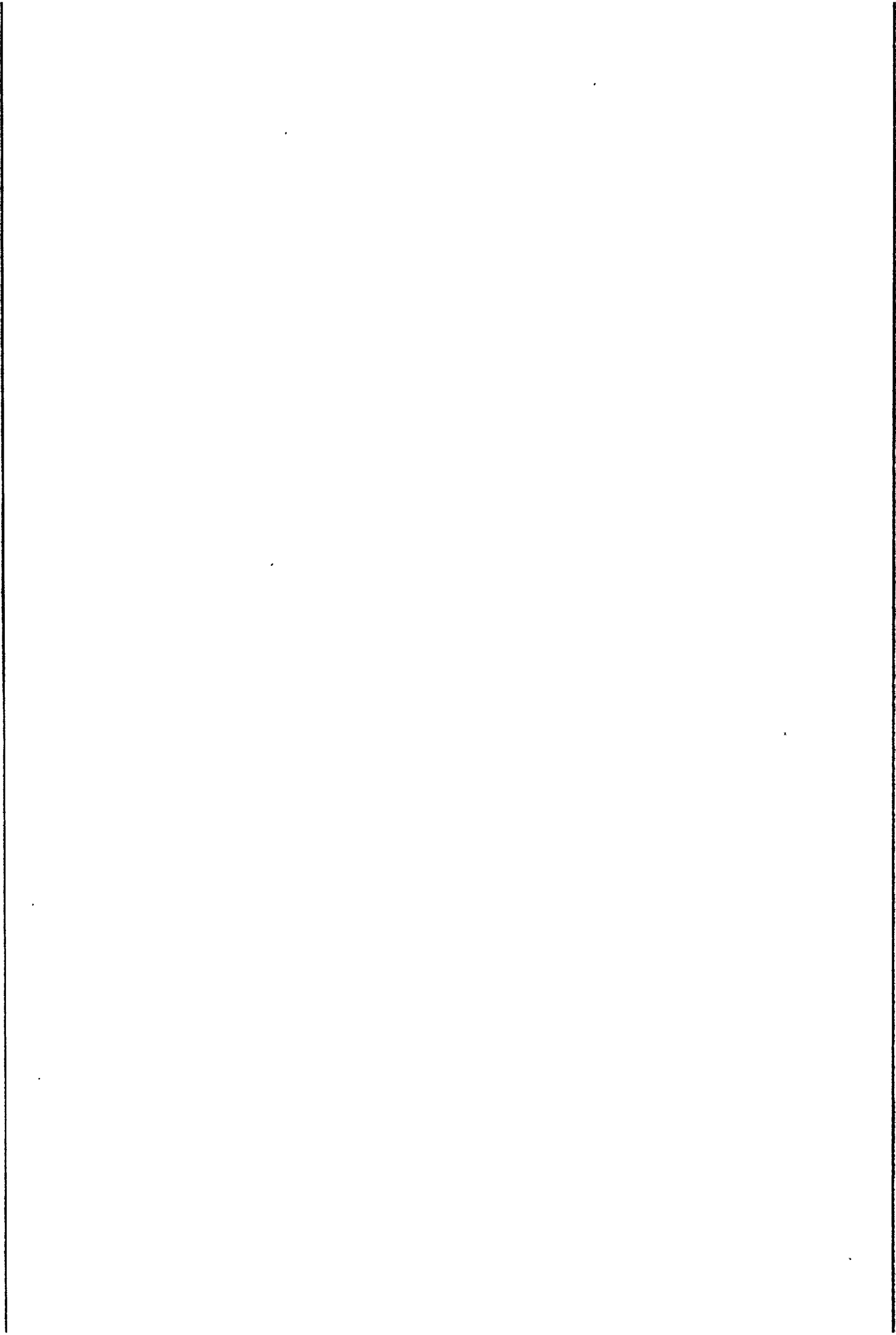

*Fig. 3. Todøla ved
Todalsdammen. Foto:
Egil Mikkelsen.*

*Fig. 4. Todøla neden-
for Todalsdammen.
Foto: Egil Mikkelsen.*

TODØLA

M 1:250 000

Ref. serie 1501,

blad Hamar

- Fangstgrav for elg
- + "Ulvestue"
- ◆ Tjæremile
- * Funnsted for flintdolker

